

HANS FÄLLMAN

Konsten att både bunta ihop det svårförenliga och slå sönder det sammanhängande

Hans Fällman, journalist och frilansskribent, är informatör vid medicinsk-odontologiska fakulteten, Umeå universitet.

Någonstans och någon gång måste det ha hänt, det kan ha varit på Journalisthögskolan i forntiden, kanske i något som poeten och läraren Bengt Nerman sa; hur som helst ställdes abstraktionsstegen in i min tankevärld. Det är förstås en bild – inte har talare, skribenter, politiker, byråkrater och alla vi andra någon konkret lättmetallstege att kliva upp eller ner på, men den duger för att illustrera det här med egna perspektiv på tillvaron och tekniken för att manipulera andras.

De allra flesta klättrar nog omkring lite vilset på sin stegen och tänker inte mycket på hur den fungerar. Men några har fått grepp på klättrandet och kan med ett raskt hopp ta sig ur de knivigaste lägen. Jag talar om abstraktionsakrobaterna.

Av någon anledning betraktas det alldeles särskilt fint att hålla sig nära toppen på stegen. Det är platsen för den som har Bildning och Kultur. Statsmän och politiker, ledarskribenter och generaldirektörer, visionärer och planerare, konsulter och långskrivare, kulturadministratörer och pekoralpoeter trängs på pinnarna i toppen. Känslan är svävande, och svindeln är inte heller långt borta. Orden är långa och luftiga, övergripande men ändå svårgripbara.

Här från toppen av abstraktionsstegen är utsikten magnifik. Med ett förlösande och lagom fint ord famnar man lätt över flera sektorer av samhället, ja, hela världen om man så vill.

Det är på den här nivån som både brandmannen och ambulansföraren (och alla deras chefer) ägnar sig åt »räddningstjänst«, som sjuksköterskan och hans syster IT-teknikern samsas under etiketten »personalresurs« och som den lokala läkarmottagningen blir »hälsocentral«, »basenhet« eller »kostnadsställe«.

Det är också efter kurser förlagda vid toppen av stegen som informatören och reklamkaren kan få för sig att de arbetar med »kommunikationsstrategi«,

och att alla då med ens ska inse att det är något långt finare än det som de hittills har sysslat med, något mer dubbelriktat och alldeles extra genomtänkt. (Erfarenheten har lärt mig att trubba av öronen så snart någon som inte är militär börjar tala om »strategiska beslut«.)

Vid foten av stegen hopar sig det jordnära, det påtagliga, det enskilda fallet. Här

Här från toppen av abstraktionsstegen är utsikten magnifik. Med ett förlösande och lagom fint ord famnar man lätt över flera sektorer av samhället, ja, hela världen om man så vill.

är det mindre pretentiöst och lättare att greppa. Här sprakar det av färger, här dånar det av ljud. Här luktar det och smakar det, här känns det in på bara skinnet. Nederst på abstraktionsstegen är det skillnad på allt, ingenting är egentligen likt något annat och allt har sin särprägel.

Vi befinner oss i Verkligheten.

Den här änden av stegen är kanske inte lika tätt befolkad av prestigemänniskor men har faktiskt väl så gott anseende som toppen. Vem vill egentligen inte vara konkret, handfast och förankrad med båda fötterna på jorden? Vem vill inte kunna tala om hur saker och ting egentligen förhåller sig?

Det finns bara ett problem vid stegens fot: Det kärva faktum att ingen kan vistas här särskilt länge med förståndet i behåll. Från de nedersta pin-

narna går det inte att säga något vettigt om annat än det som just råkar finnas framför näsan.

Att generalisera är inte alltid så fel även om uttrycket ofta används i förebrående syfte. Alla former av kunskap bygger på abstraktioner, att man kan bortse från individuella särdrag och betrakta sin omgivning i form av kategorier. Utan generaliseringar skulle vi inte kunna säga vad en människa är, trots alla miljarder konkreta exempel. Utan generaliseringar skulle vi inte heller ha några forskningsresultat eller ens några begrepp att klä dem i.

Problemet är alltså inte generaliseringar som sådana utan hur och i vilket syfte de görs. Det är här som abstraktionsakrobaterna har sett sin chans. Med raska piruetter på abstraktionsstegen finns oändligt många möjligheter att både bunta ihop det svårförenliga och slå sönder det sammanhängande.

En behändig språngbräda för politisk och medial abstraktionsakrobatik är det förrådiska ordet »vi«. Det kan användas i hur många betydelser som helst i ett och samma budskap, till och med i samma mening, för att fänga in dem som törstar efter tillhörighetens trygga fann.

Med ett välplacerat »vi« kan den arbetslösa övertygas om att hon har samma intresse av sänkta skatter som miljardären, den sjukskrivna om att hon borde arbeta lika hårt som en professor i hälsoekonomi och cyklisten om att hon delar sin omsorg om miljön med hela den bilkö hon dagligen passerar.

Ser vi alltid avsikten?

Hans Fällman